

En mosaik af historiske brudstykker

Samtaler om studieturen til Rom

*Af stud.theol. Ida Margrethe Aagaard Holm og
stud.theol. Christian Malund Jalk*

I vinteren 2025 genoplivede studiead-junkt Jens Refslund Poulsen og lektor Florian Wöller en tradition på Det Teologiske Fakultet, der længe har ligget i dvale. Fra den 26. januar til 2. februar rejste vi sammen med 19 medstuderende på studietur til Rom, med emfase på *studietur*. Programmet begyndte nemlig hver dag kl. 7.30 og sluttede kl. 18, så der var ikke lagt op til timelange cafébesøg med espressi og tiramisu.

Det havde vi nu heller ikke forventet, da optakten til studieturen havde et stærkt fagligt islæt med oplæg af lektor emerita i klassisk arkæologi Birte Poulsen og lektor emeritus i klassisk filologi Chr. Gorm Tortzen samt en pakkedliste bestående hovedsageligt af bøger, der dækkede Roms (teologi)historie og arkæologi fra Romulus og Remus til pave Sixtus V. Dertil skulle alle deltagere forberede et oplæg om de genstande og bygninger, vi skulle se, f.eks. Konstantinbuen, den oldkirkelige dåbsliturgi og *Salus Populi Romani*.

Med denne faglige bagage og vores kufferter blev vi hilst velkommen af vores genbo, den nu afdøde pave Frans. Det skete på Peterspladsen, under hans *angelus*, da vi boede på Casa Santo Spirito, et kloster drevet af franciskanermonner.

Med pavelig velsignelse var vi klar til en spændende uge *in urbe aeterna!*

Hvad var den største oplevelse?

Christian: Det er nærmest umuligt at udvælge blot én oplevelse, men hvis jeg skal påpege noget særligt betydningsfuldt, der samtidig karakteriserer studieturen *in toto*, må det være den oldkirkelige ikonografi, bl.a. udtrykt på freskerne i Marcellino e Pietro-katakomberne. Disse gav mig en tydelig og æstetisk indgang til de tidlige kristne symboler, som jeg kunne tage med mig videre til turens øvrige kirkebesøg.

Ikonografien er med til at åbne den oldkirkelige symbolverden, der giver en nøgle til at forstå den tidlige kristendoms teologi og fortæller noget om, hvad de første kristne fremhævede, når de skulle udtrykke dem selv gennem kunsten. Særligt præsent har jeg freskoen af helbredelsen af kvinden, der led af blødninger. Hun er portrætteret knælende foran Jesus med hans kappe i hånden. Jesus står med udstrakt hånd og et imødekomende blik, som kvinden ikke møder af chok og forundring over at være blevet helbredt. Med sit simple udtryk rummer denne fresko en trøst og opbyggelighed,

idet mødet mellem den nødlidende og Jesus muliggør det, der synes umuligt, og transcenderer kvindens erfaringsverden.

Endelig vidner receptionen af de bibelske tekster på freskerne om en teologi, der især fremhævede den opstandne og triumferende Kristus, hvilket må siges at være velegnet til gravkamre. Der var også *Agnus Dei*-afbildninger i katakomberne, men deciderede skildringer af den korsfæstede Jesus er ikke repræsenteret, hvilket illustrerer den oldkirkelige ikonografis fokus på den sejrende Kristus, ikke den lidende.

Ida: Jeg er enig i, Christian, at ikonografien kan bruges som en prisme til at se vores studietur gennem. Der blev gjort en dyd ud af at se antikken som forudsætning for den tidlige kristendom, og ikke kristendommen som et brud med antikken.

At der netop ikke er tale om et radikalt brud, blev tydeligt, da vi besøgte Museo Pio Cristiano i Vatikanmuseerne. Her så vi, at sarkofager blev prydet af et sammensurium af hedenske-antikke og kristne motiver. Man kunne endda driste sig til at sige, at de kristne overtog velkendte motiver som den gode hyrde og fuglen fönix.

Besøget i romerske huse under Santi Giovanni e Paolo-kirken er et andet eksempel på, at man bliver nødt til at nuancere sit perspektiv på den tidlige kirkes tilblivelse og status. Kristne kunne godt praktisere deres tro inden for hjemmet, side om side med ikke-kristne.

Christian: Denne religiøse pluralisme, som du antyder, kommer jo også til udtryk i beretningerne om såkaldte mysteriekulter som Mithras- og Kybele-kulten. Mithras-kulten dyrkede solguden Mithra

og bestod alene af mænd, der mødtes i helligdomme, kaldet mithræer, som vi så ét af i Ostia. For at blive en del af kulten skulle man initieres af en præst, der, efter at have oplært novicen i kultens myter, indviede vedkommende til kulten, der blev afsluttet med et fællesmåltid.

Disse ritualer minder om den kristne dåb, katekumenat og nadver, men var overgangsriter, der gik igen i Kybele-kultens initiation, hvor novicen blev stænket med blod af en nyslagt okse, hvorefter blodet blev ofret til frugtbarhedsgudinden Kybele. Overgangene mellem liv og død med fokus på blodets kraft alluderer til de kristne sakramenter.

Hvordan finder man antikke spor?

Ida: I Rom kæmper alt om beskuerens opmærksomhed. Kirkerne, triumfbuerne, obeliskerne, springvandene, cypresserne... Men hvis man kun kigger opad, mister man blikket for det sande guld, der ligger hengemt i mørket. Vi gik ikke kun rundt i, men også under Rom. Det er i strukturerne under jorden, at man kan gå tilbage i tiden og finde spor af den gamle by. Allertydeligst var det i basilikaen San Clemente, hvor man gennem tiden byggede oven på eksisterende fundamenter i flere lag.

Christian: Vi besøgte naturligvis også Peters- og Laterankirken, der helt indlysende er storslåede. Det var dog også betydningsfuldt at opleve de mindre og ældre kirker, der var overdådige i deres enkelthed uden barokkens pomp og pragt. Mange af kirkerne, vi så, bar præg af en bæredygtig byggeskik, idet materialerne var blevet genanvendt og genbrugt på ny, kaldet *spolia*.

Et eksempel på denne praksis er de mange forskellige marmortyper i søjlerne i Sant' Agnese fuori le mura, der giver kirken et unikt udtryk. Centralt for de ældre kirker, vi besøgte, var apsismosaikkerne, der med sine pragtfulde detaljer fæstnede blikket, så snart man trådte ind.

De mosaikker, vi så, portrætterede ofte Kristus på tronen med Peter og Paulus til hver side. Til sammen repræsenterer de sammenvævningen af det jødiske og hedenske, som bliver ét i Kristus – nu med centrum i Rom. Det så vi bl.a. i Santa Pudenziana. Andre mosaikker afbilder Kristus og Maria på tronen, der er en tydelig guddommeliggørelse af Maria ved at sammenkæde det mariologiske og kristologiske. Dermed rummer disse apsismosaikker mange fascinerende teologier.

Ida: Helt sikkert. *Spolia* er et virkelig godt og synligt eksempel på, at man i det 4. årh. begyndte at flytte magtens centrum væk fra Forum Romanum. Konstantin den Store brugte søjler fra antikke templer og bygningsværker til at bygge kirker, og særligt én af Konstantins kirker, Peterskirken, blev symbolet på den kolossale magt, pavekirken fik. I middelalderen lykkedes pavekirken også med at påvirke historien om kirken retrospektivt, hvilket titelkirkerne vidner om.

I modsætning til bispekirker som Lateran- og Peterskirken er en titelkirke en betegnelse for private kirker, der blev bygget af aristokrater i det 4. årh. Titelkirkerne blev betjent af en selvfinansieret gejstlighed, hvilket gav anledning til stridigheder af politisk og dogmatisk art. Men i takt med at aristokratiet forsvandt i Rom, kom titelkirkerne til at stå tomme, og de blev overtaget af pavekirken. I den forbindelse finder og opfinder man helgener, der kan

sættes i forbindelse med kirken, og deres relikvier overflyttes for at underbygge kirkens hellighed. På den måde skrives der en ny historie om kirkerne.

Har turen været relevant for dit studie?

Christian: Som nævnt gjorde ikonografien et stort indtryk på mig, men den oldkirkelige liturgi har også været betydningsfuld. At være i Lateran-baptisteriet og se og opleve, hvordan det religiøse og liturgiske er indlejret i arkitekturen, giver så meget mere indsigt i den oldkirkelige dåbsliturgi end ved blot at læse om den. Den oldkirkelige dåb var i højere grad kropslig og sanselig end sproglig som liturgien i Folkekirken, fordi der dengang blev lagt vægt på bevægelser, salving, olie, fuld neddykning, klæder, håndspålæggelse, korstegn og kys.

Baptisteriet vidner om denne performativitet, hvor den døpte efter neddykningen opstod til et nyt liv i et nyt lys – et helt konkret lys, idet dåben fandt sted natten til påskemorgen. Mødet med den oldkirkelige arkitektur har været med til at give mig en dybere indsigt i betydningen af religiøse bygninger. Denne indsigt tager jeg med mig, når jeg går i kirke og der oplever, hvordan rummet påvirker min krop, mine følelser og sanser.

Ida: Det er næppe overraskende, at studieturen igangsatte mange overvejelser om historiografi. Netop fordi vi tog udgangspunkt i det antikke Rom, stod det klart for mig, at historien til alle tider har været et redskab, magthavere har brugt til at understøtte deres egen magt ved at fremhæve noget frem for andet.

Augustus genopbyggede Forum Romanum for at efterligne republikkens

guldalder. Konstantin optrådte med sin kolossale statue på Forum Romanum som en ny Augustus og indvarslede en ny periode med sin placering af Konstantinbuen ved foden af Augustus' magtcentrum. Uden for bykernen byggede han kirker, der senere skulle vise sig at blive en stor magtfaktor i den kristne verden. Netop det var Sixtus V. med til at sikre, da han i det 16. årh. flyttede Augustus' egyptiske obelisker fra det 'gamle' Rom og udsmykkede dem med kors for at fremhæve de vigtige knudepunkter i den 'nye' kristne by foran Konstantins kirker.

På obeliskens inskriptioner kan vi læse om Konstantins omvendelse til kristendommen, selvom hans placering af kirkerne uden for byen og selvscenestættelse som *Sol Invictus* på Konstantinbuen indbyder os til at se på den kristne kejser med kritiske øjne. Og selvom der var mange skikkelser, der kæmpede om pladsen, løber Konstantin med sejren som ham, der var allestedsnærværende på vores tur, selvom han kun selv besøgte byen én eneste gang for 1.700 år siden.

Historiens hovedhjørnesten

På Piazza del Popolo blev turen ringet ud af klokkerne, der slog fra Augustineremitternes kirke, Santa Maria del Popolo – en kirke, Luther opholdt sig ved på sin rejse til Rom i 1510. Ligesom Konstantin ifølge senere historieskrivning indvarslede en ny æra for kirken, er Luther også blevet tillagt en sådan omkalfatrende rolle.

Men som studieturen har lært os, er det forfejlet at fastholde et forsimplet perspektiv på historien. Vi skal bevæge os væk fra en forståelse af kirke- og teologihistorien som præget af brud og modsætninger, og i stedet insistere på at forstå forudsætningerne for nye strømninger. Historien er som *spolia*: Den er eklektisk og bygger ovenpå tidligere fundamenter, som det er altafgørende at gå ned i og lære at kende.

Tak til dem, der gjorde denne studierejse mulig. Vi håber, at der kommer flere muligheder for at rejse ud og opleve det, vi læser så meget om, på egen krop. Det er ganske uundværligt. I særdeleshed tak til Jens og Florian for deres kolossale viden og engagement. *Grazie mille!*

